

Постійне членство в РБ ООН та право вето стало вагомим міжнародно-правовим та дипломатичним інструментом в руках Росії, яка донині використовує його для вирівнювання відносин з США, повернення собі статусу наддержави.

Для України співробітництво з ООН в сфері забезпечення безпеки в умовах кризи фокусується в першу чергу на заходах, які спроможні цю кризу вирішити. Ключовою проблемою застосування безпекових механізмів ООН є сама структура прийняття відповідних рішень – адже питання миру та безпеки віднесено до компетенції Ради Безпеки, в якій право вето має Росія. Остання фактично є стороною конфлікту, отже, існує значний ризик, що будь-які рішення, які необхідні для сприяння вирішенню ситуації, будуть заблоковані нею, як стороною, зацікавленою у подальшій дестабілізації ситуації в Україні. Тому в теперішніх умовах перед Україною стоять два основних завдання, які визначатимуть зміст співробітництва із ООН: по-перше, здійснювати тиск на Росію із метою схилити її до більш конструктивної політики в ООН або зменшити її вплив на процес прийняття рішень; по-друге, розширити використання інших, окрім РБ ООН, інструментів вирішення проблем безпеки.

Україна втратила потенціал захисту своїх інтересів в рамках ООН у контексті російської агресії упродовж минулих двох років. Окрім сильніших чи слабших вербальних вправ та хаотичних і безсистемних дій (на зразок непродуманих і неопрацьованих звернень щодо миротворців), Україна не змогла ефективно використати майданчик ООН і фактично дозволила перетворити себе на об'єкт міжнародної політики, предмет домовленостей між головними гравцями. Відсутність реформ, продовження системної корупції, відновлення вибіркового судочинства, економічний занепад лише ще більше послаблюють Україну на міжнародній арені. Українська дипломатія мусить наповнити свої заяви реальним змістом та шукати шляхи подолання російського вето в РБ ООН як головної проблеми для врегулювання конфлікту із залученням міжнародних організацій, насамперед ООН.

Список використаних джерел

1. Діяльність України в рамках ООН // Постійне представництво України при Організації Об'єднаних Націй. – <http://www.mfa.gov.ua/uno/ua/4263.htm>
2. Конфлікт в Україні продемонстрував неефективність Ради Безпеки ООН – П. Порошенко [Електронний ресурс] // Тиждень. ua. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/125730>.
3. Курнишова Ю. Експертні безпекові дебати «Prism Security Debates». Позиційний документ: «Грані можливого: що може зробити Україна як непостійний член Ради безпеки ООН?» [Електронний ресурс] / Ю. Курнишова. – Режим доступу: library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/12429.pdf
4. Реформування Ради Безпеки ООН та позиція України // Зовнішньополітичні акценти. – МЦПД. – 2015. – №22. – 15 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.icps.com.ua/assets/uploads/files/22_1366.pdf
5. Турчин Я. Б. До проблеми реформування РБ ООН у контексті питання територіальної цілісності України / Я. Б. Турчин // Гілея. – 2014. – №85. – С.320–325.

References

1. Dijał'nist' Ukraї'ny v ramkah OON // Postijne predstavnytvo Ukraї'ny pru Organizacii' Ob'jednanyh Nacij. – <http://www.mfa.gov.ua/uno/ua/4263.htm>
2. Konflikt v Ukraї'ni prodemonstruvav neefektyvnist' Rady Bezpeky OON – P. Poroshenko [Elektronnyj resurs] // Tyzhden'. ua. – Rezhym dostupu: <http://tyzhden.ua/News/125730>.

3. Kurnyshova Ju. Ekspertni bezpekovi debaty «Prism Security Debates». Pozycijnyj dokument: «Grani mozhlyvogo: shho mozhe zrobyty Ukraї'na jak nepostijnyj chlen Rady bezpeky OON?» [Elektronnyj resurs] / Ju. Kurnyshova. – Rezhym dostupu: library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/12429.pdf

4. Reformuvannja Rady Bezpeky OON ta pozycja Ukraї'ny // Zovnishn'opolitychni akcenty. – MCPD. – 2015. – №22. – 15 s. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.icps.com.ua/assets/uploads/files/22_1366.pdf

5. Turchyn Ja. B. Do problemy reformuvannja RB OON u konteksti pytannja terytorial'noi' cilisnosti Ukraї'ny / Ja. B. Turchyn // Gileja. – 2014. – №85. – С.320–325.

Semchynskyy K. V., candidate of philosophical studies, docent, associate professor of International Relations Department, Kyiv National University of Culture and Arts (Ukraine, Kyiv), semchynskyy@gmail.com

Improving the efficiency of UN Security Council after the Russian aggression against Ukraine

The paper outlines the need to improve the functioning of the Security Council of the United Nations developed areas of cooperation between Ukraine and the UN Security Council in the context of peace in our country are invited to seek ways to overcome the Russian veto in the UN Security Council as the main challenges for conflict resolution involving international organizations, primarily the UN. Applying systematic, analytical, statistical and comparative methods, the author substantiates the main directions of cooperation between Ukraine and the UN Security Council to resolve the military conflict with Russia. The author concludes that in the context of Russian aggression Ukraine faces two major challenges that will determine the content of its cooperation with the UN: first, to exert pressure on Russia in order to persuade it to a more constructive policy in the UN or reduce its impact on decision decisions; secondly, to expand the use of other than the UN Security Council, tools solve security problems.

Keywords: Security Council, efficiency, conflict, security, the right of veto, Russian aggression.

* * *

УДК 531.62

Лясота А. Є.,
кандидат політичних наук, доцент кафедри
політології, Дніпропетровський національний
університет ім. Олеся Гончара (Україна, Дніпро),
alyasota@ua.fm

КРИЗА ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Розглядається актуальна проблематика формування цивілізаційної ідентичності в Україні в умовах глобалізації та її вплив на політичні процеси.

Автор статті аналізує проблему цивілізаційного вибору, складність якої обумовлюється тим, що в українському суспільстві немає консенсусу відносно базових цивілізаційних орієнтирів. Конструювання цивілізаційної ідентичності у сучасних українських реаліях виступає як якість індикатора, який дозволяє судити про характер та напрямки процесів інтеграції суб'єктів геополітики в політичну структуру суспільства та про вектори розвитку геополітичного процесу.

Актуальність теми обумовлена тим, що необхідність вибору нового цивілізаційного вектору поставила перед українцями проблему невідкладного вибору своєї ідентичності, яка тісно пов'язана з цивілізаційним виміром та національною безпекою. Автор доходить висновку про глибоку кризу цивілізаційної ідентичності сучасного українського суспільства та детально визначає причини її виникнення та загострення в умовах глобалізації.

Ключові слова: цивілізаційна ідентичність, криза ідентичності, глобалізація.

Глобалізація, яка призвела до кардинальних змін у геополітичній структурі світу, має соціокультурні наслідки, в тому числі радикальні трансформації ідентичностей. В цьому зв'язку проблема формування цивілізаційної ідентичності в Україні в умовах глобалізації та її вплив на політичні процеси є однією з своєчасних тем сучасної політичної науки.

Починаючи з ХХ сторіччя виникає багато теорій, присвячених соціально-політичним процесам, які впливають на формування ідентичності. Зокрема в працях Р. Брауна, М. Бревера, С. Гастнера, Дж. Довідіо, П. Оакеса,

Д. Тейлора, Г. Таджфела, А. Тешвела, Дж. Тернера [1, с. 5] розглядаються загальні проблеми пов'язані з формуванням ідентичності. Ідентичності як складової частині самовизначення присвячені праці українських та російських дослідників Н. В. Антонової, Т. С. Баранової, К. В. Коростеліної, А. І. Кіссе, О. М. Майбороди, В. В. Москаленко, Л. І. Науменко, В. Н. Павленко, М. І. Пірен, Т. О. Сенюшкіної, Г. У. Солдатової, В. Ю. Хотинець, Л. Є. Шкляра [8, с. 35]. У цих працях ідентичність представлена як динамічне формування яке розвивається на протязі усього життя людини та має складну структуру. Ідентичність представлена двома аспектами – особиста та соціальна, також виділяють різні типи та види ідентичностей. Однак дослідники у своїх працях не приділяли достатньої уваги особливостям саме цивілізаційної ідентичності, до сьогодні залишаються без чітких дефініцій терміни «цивілізаційна ідентичність» та «цивілізаційна ідентифікація».

Саме тому, автор ставить за мету розглянути особливості формування цивілізаційної ідентичності українців та дослідити причини виникнення кризи ідентичності сучасного українського суспільства, що останнім часом значно загострилася.

Поняття цивілізаційна ідентичність та ідентифікація доволі часто використовуються у сучасній політичній науці. В українській політології більшість дослідників визначає ідентичність як «сукупність специфічних рис, які відокремлюють певну групу людей з кола інших груп» [5, с. 16]. На нашу думку, саме пошуки цивілізаційної ідентичності на сучасному етапі розвитку України є важливим чинником реалізації зовнішньої – та внутрішньодержавної стратегії.

Особливого значення набуває розробка цивілізаційної концепції, яка враховує не тільки воєнно-стратегічні, політичні, економічні аспекти, але і аспекти ідентичності. Цивілізаційна ідентичність у реальному просторі, – є чинником цивілізаційної реальності, яка складається з складного переплетіння численних компонентів, котрі необхідно враховувати у внутрішній та зовнішній державній політиці. В Україні питання формування цивілізаційної ідентичності стоїть дуже гостро. Українська ідентичність є диференційованою та не стійкою. Усвідомлюючи свою приналежність до різних цивілізаційних моделей, які перехреснюються у численних групових, індивідуальних та соціальних групах, суспільство стає носієм складної соціальної ідентичності.

Сьогодні українська нація перебуває в ситуації виклику, на який повинна дати гідну відповідь. Адже саме такі виклики, на думку відомого англійського дослідника А. Тойнбі, і з нею складно не погодитись, є необхідною передумовою розвитку, бо їх основна функція полягає в тому, «щоб перетворити внутрішній творчий імпульс у постійний стимул, який сприяє реалізації потенційно можливих творчих варіацій» [9, с. 108].

Гідну відповідь нація повинна дати у складний кризовий період, тому що будь-яка криза передбачає можливість, потенціал до глибоких змін, до росту. Згідно з концепцією американського психолога Е. Еріксона, ситуація кризи породжує нову ідентичність. Очевидно, що дослідник розглядав цю проблему в персональному, особистісному вимірі. Але екстраполяція явищ в онтогенезі на схожі феномени у філогенезі доволі часто й успішно використовується у дослідженнях [13, с. 59].

Нарешті, зупинимося на ще одному дискурсивному питанні. Йдеться про майбутнє західної цивілізації, приналежність до якої відстоюють нині українці. Незважаючи на ментальну приналежність до неї, С. Хантінгтон влучно зауважує, що західні універсалісти переконані, що люди у всьому світі повинні засвоювати західні цінності, інститути та культуру, тому що вони є втіленням найвищого, найкращого, найліберальнішого, найраціональнішого та найбільш цивілізованого мислення людини. Однак він розуміє, що такий універсалізм дуже небезпечний для сучасного світу, бо може призвести до міжцивілізаційної війни. До того ж він небезпечний і для самого Заходу, бо може призвести до його поразки [12, с. 34–35].

Висновки цих авторів, здавалось би із різних сфер, дають нам можливість імплемувати їх у сучасний контекст. Насамперед, зазначимо, що розглядати кризу цивілізаційної ідентичності доречно на трьох рівнях.

По-перше, на мікрорівні, це глибинні внутрішні психологічні проблеми людини, які кожен із нас переживає екзистенційно, як межову ситуацію. І психологічні дослідження тут дуже доречні.

По-друге, на мезорівні – це рівень загалом українського суспільства у сучасній ситуації виклику. По-третє, на найвищому – макрорівні, це проблеми глобального характеру. Виділення цих рівнів дозволяє підійти більш структурно до дослідження проблеми. З іншого боку, очевидно, що всі ці рівні потрібно розглядати в комплексі.

Розпочинаючи з макрорівня, потрібно зважити на багатоаспектність сучасної глобалізації, вона охоплює практично всі сфери суспільного життя: економіку, політику, культуру, науково-технічні аспекти; крім того, виступає потужним інструментом формування світогляду, оскільки людство живе зараз в інформаційну епоху.

В економічній сфері глобалізація означає поширення вільноринкового капіталізму практично на всі держави світу, тому можна говорити про світову економічну інтеграцію. У політичних відносинах, як підкреслює М. Шаповаленко, зумовлює створення нових глобальних форм врядування (world governance), формування нових сфер активності (глобальне громадянське суспільство), поширення демократичних цінностей та інституцій (глобальна демократизація). Однак водночас до виникнення нових форм залежності, посилення одних держав при послабленні інших, глобалізація впливає на суверенітет народів та на перспективи виживання національних держав за умов зростаючої ролі наднаціональних об'єднань [2, с. 73].

Або ж, як влучно зауважує один із найвизначніших стратегічних мислителів нашого часу З. Бжезінський «глобалізація за своєю суттю означає глобальну взаємозалежність, яка не гарантує рівності статусу чи навіть однакової безпеки для всіх країн. Але вона передбачає, що кожна країна не має абсолютного імунітету щодо наслідків технологічної революції, яка величезною мірою посилює здатність людини чинити насильство і водночас зміцнила зв'язки, які дедалі тісніше об'єднують людство» [3, с. 13].

Цілком логічно переходячи на мезорівень свого дослідження – проблеми існування національної держави в умовах глобалізації зазначимо, виклик національній державі, національній ідентичності є одним із найбільших

викликів сучасної глобалізації. Відомий американський дослідник проблем глобалізації Т. Фрідмен говорячи про тенденцію зміцнення національної держави в умовах глобалізації, порівнює національну державу з оливковим деревом, яке символізує усе, що дає нам самобутність і вкоріненість: родина, громада, релігія, нація. «Оливкові дерева дають нам тепло родини, радісне усвідомлення своєї неповторності, інтимність особистих звичаїв, глибину людських стосунків...» [10, с. 54]. Однією з причин, чому національна держава ніколи не зникне, навіть, якщо і її значення зменшиться в умовах глобалізації, вважає Т. Фрідмен, є те, що саме вона є вираженням нашої приналежності до чогось, що є для кожної людини надзвичайно важливим, що є глибоко вкоріненим, до чого ми відчуваємо найглибшу ірраціональну довіру. А це і є глибинна потреба особистості – потреба в національній ідентичності: «Щоб бути цілісною особою, треба бути частиною оливкового гаю, бути закоріненим у ньому» [10, с. 55]. Очевидно, що в епоху інтеграції, надзвичайно швидких змін і панування всесвітньої мережі людина психологічно потребує глибинного зв'язку із чимось рідним, близьким і таким, що викликає в неї довіру.

Отже, можна стверджувати, що процеси глобалізації і процеси зміцнення національної ідентичності є взаємопов'язані і взаємозумовлені. Хоча втримати їх у рівновазі потребує постійних зусиль. Ще більших зусиль вимагає зміцнення держави, на чому наголошує Ф. Фукуяма: «побудова сильної держави – одна з найбільш важливих проблем світового співтовариства, оскільки слабкість держави виступає основним джерелом першочергових проблем, як національних, так і міжнародних» [11, с. 5]. Побудова сильної держави в Україні – завдання першочергової ваги. Але неможливо побудувати сильну національну державу, якщо не подолати кризи цивілізаційної ідентичності.

Саме відмінності культурні, а не політичні, економічні чи ідеологічні, як вважає Ф. Фукуяма, для сучасного світу є найбільш суттєвими. «Люди визначають себе використовуючи такі поняття, як походження, релігія, історія, мова, цінності звичаїв, суспільні інститути. Вони ідентифікують себе з культурними групами, релігійними общинами, націями, і в найширшому розумінні – з цивілізаціями» [11, с. 17].

Очевидно, що тут ми переходимо вже на третій мікрорівень свого дослідження – самоідентифікації. Під самоідентифікацією розуміється процес вибору людиною тієї або іншої ідентичності, а також процес формування цієї ідентичності. Цивілізаційна самоідентифікація – це процес вибору окремими людьми та цілими соціальними групами відповідно своєї цивілізаційної ідентичності, ототожнення себе з цивілізаційною спільнотою. Усвідомлення людиною приналежності до однієї з цивілізацій – це те, що в сучасному світі дозволяє людині вирішувати дуже складну задачу самоідентифікації, котра на побутовому рівні виглядає як визначення себе та оточуючих людей по-принципу «свій–чужий». Засновник цивілізаційної теорії М. Я. Данилевський писав: «Цей історичний організм (цивілізація) складає всяке плем'я або сімейство народів, яке характеризується окремою мовою, або групою мов, доволі близьких між собою, котрій присутні свої, не схожі на інші моральні цінності, звичаї, одяг, образ життя, суспільні та приватні розваги. Вони складаються з політичних формувань, політичних підрозділів, тобто держав, а також народів [4, с. 85].

Таким чином, проведений три-рівневий аналіз дозволяє констатувати, що криза цивілізаційної ідентичності у мультиетнічній українській державі обумовлюється передусім такими чинниками.

По-перше, необхідністю формування єдиної громадянської ідентичності на фоні відсутності у соціальних групах єдиних уявлень та культурних, мовних, релігійних цінностей.

По-друге, розвитком регіональної ідентичності, та потребою у формуванні єдиної національної ідентичності.

По-третє, зростанням виявлення етнічної та цивілізаційної ідентичностей, які характеризуються різними культурними цінностями та традиціями окремих етнічних груп, та формуванням єдиного культурного відсутністю методів формування міжгрупової толерантності.

Четверте – виявленням конфліктогеності деяких видів ідентичностей і ускладнюється тим, що в основі більшості соціально-політичних конфліктів лежить ідентичність та базові потреби, такі як безпека, стійкий розвиток та визнання, цінності, самоповага, почуття власного достоїнства, контроль над соціальним положенням і т.п. Подібні конфлікти неможливо вирішувати тільки шляхом переговорів – потрібно враховувати чинники глибоко пов'язані з різними видами соціальної ідентичності [5, с. 95]. Однією з особливостей українського суспільства є те, що воно є історично поділено між декількома цивілізаціями. Територіально землі, на яких проживали українці, входили до держав, які належали до різних цивілізаційних моделей (західної, православної, ісламської), тому і цивілізаційна ідентичність у населення була і зберігається різноманітною. У зв'язку з цим О. М. Майборода звертає увагу на те, що: «Необхідно мати на увазі і те, що український етнокультурний простір формувався за участі представників різних цивілізацій. Дослідження генокоду етнічних українців показало, що вони, безумовно, належать до європейського антропологічного типу, але із значним тюркським компонентом. Фактом є і те, що етнічні українці не лише зовнішньо, а й культурно (лексика, окремі елементи побуту тощо) є євразійським продуктом. Безумовно, антропологічні риси не являють собою фатальну приреченість народу до певної цивілізації. Значно більшу роль відіграють набуті культурні і психологічні зразки, які проявляють себе у способі і спрямуванні мислення, у бажаних моделях суспільного життя, у формах побуту і щоденної поведінки, у системі морально-етичних норм» [6, с. 273]. На наш погляд, цивілізаційна ідентичність базується на таких групових рисах як спільність походження, культури, релігії, мови, історичної пам'яті, історичної долі, збереженні та передачі етнокультурного консенсусу з фундаментальних питань економічного, політичного, культурного та соціального життя. Цивілізаційна ідентичність включає: 1) уявлення людини про її належність до тієї чи іншої культурно-цивілізаційної спільноти (наприклад в Україні – до західної, православної або ісламської цивілізації); 2) цінності та моделі поведінки, котрі формуються на основі ототожнення себе з визначеним культурним вибором а також з відповідними політичними інститутами та відносинами.

Українська держава, будучи поліетнічною державою, об'єднала в собі різні цивілізаційно-культурні моделі, етнокультурні типи, соціально-політичне життя в кожному

з котрих визначається відмінною ідентичністю. Водночас, важливою особливістю українського суспільства є те, що воно є цивілізаційно розколотим, населення держави по різному ідентифікує себе, відносячи до різних культурно цивілізаційних моделей розвитку. У зв'язку з цим О. М. Майборода зазначає: «Якщо виходити із пропагованої частиною української еліти концепції про примордіальну європейськість українців, то наш народ мав би виявляти якщо не свою тотожність із Заходом, то принаймні симпатію до його культури» [6, с. 174].

На думку О. М. Майбороди, геостратегічний вибір країни є оптимальним за умовою збігу двох мотивів – цивілізаційно-ідентифікаційного та раціонально-прагматичного. Перший з названих мотивів обумовлює вибір країною стратегічного, а то й вічного історичного союзника за критерієм самовіднесення себе до тієї ж цивілізації, що і бажаний партнер. Зближення з цивілізаційним аналогом кратно прискорюється очікуваною матеріальною вигодою, тобто другим мотивом. Однак, коли трапляється незбіг обох мотивів, країна у своєму виборі керується одним із них. За будь-якого рішення країна та її населення мають ідентифікувати себе частиною того простору, до якого спрямований її геополітичний вектор. Відповідно, в момент актуалізації проблеми історичного вибору, адепти того чи іншого його варіанту намагаються апелювати як до цивілізаційно-культурних сентиментів нації, так і до меркантильного компоненту її психології [6, с. 181]. Важливо відзначити, що цими адептами виступають групи політичних еліт, які виборюють владу. Вони змушені, з одного боку, виходити з реальних історичних фактів, з конкретної економічної ситуації та необхідності вирішувати невідкладні завдання, а з другого боку, враховувати наявні національні почуття та емоції, розповсюджені серед населення стереотипи щодо власної самоідентифікації.

В результаті версії національної самоідентифікації, пропоновані елітою, можуть суттєво відрізнитися від масових самоідентифікаційних уявлень, особливо коли ці уявлення різняться ще й за регіональною приналежністю. Отже, цивілізаційні чинники впливу на самоідентифікацію виразно проявляють себе у сьогоденні України.

Отже, зі всього вищенаведеного можна зробити наступні висновки.

Криза ідентичності зумовлюється, насамперед тим, як відбувається цивілізаційна самоідентифікація великих соціальних груп, яким шляхом політичного розвитку – конфліктним чи безконфліктним, з якою культурно-цивілізаційною спільнотою ідентифікує себе більшість населення даної держави, від цього великою мірою залежить загальний напрямок політичного та соціально-економічного розвитку суспільства.

В умовах глобалізації проблеми ідентичності та самоідентифікації дуже швидко актуалізуються та загострюються як на рівні окремих індивідів так і на рівні великих соціальних груп та всього суспільства загалом. Це пояснюється тим, що глобалізація та пов'язане з нею розповсюдження інформаційних технологій, та політичних міфів помітно інтенсифікують спілкування між людьми, нав'язують їм нові соціальні ролі, роблять їх учасниками соціальних, економічних, політичних, інформаційних та культурних процесів, використовуючи ці поняття як інструмент у політичній боротьбі за ресурси влади. В результаті індивіди та соціальні групи

у тій чи іншій мірі включаються в нові відносини, що призводить до переоцінювання цінностей і до певних змін попередньої політичної та цивілізаційної ідентифікації та самоідентифікації.

Цивілізаційна ідентичність, яка формується серед населення України, безперечно впливає на формування політичних орієнтирів людей у внутрішній і зовнішній політиці держави, використовується політичною елітою у політичній боротьбі за ресурси влади.

Список використаних джерел

1. Аклаев А. Р. Этнополитическая конфликтология: Анализ и менеджмент / А. Р. Аклаев. – М.: Дело, 2005. – 472 с.
2. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства / З. Бауман. – К., 2008. – 109 с.
3. Бжезінський З. Вибір: світове панування чи світове лідерство / З. Бжезінський. – К., 2006. – 203 с.
4. Данилевский Н. Я. Россия и Европа / Н. Я. Данилевский. – М.: Книга, 1991. – 574 с.
5. Коростелина К. В. Социальная идентичность и конфликт / К. В. Коростелина. – Симферополь: Доля, 2003. – 358 с.
6. Майборода О. М. Українська самоідентифікація на сучасному етапі: елітарна та масова версії / О. М. Майборода // Еліти і цивілізаційні процеси формування націй. – К.: ТОВ УВПК «ЕксОб», 2006. – 496 с.
7. Панина Н. В. Социологический мониторинг. Украинское общество 1994–2005: год перелома / Н. В. Панина [Электронный ресурс]. – Электрон, текстовые данные. – К.: ИС НАНУ, 2005. – Режим доступа: <http://www.i-soc.com.ua/institute/>.
8. Сенюшкіна Т. О. Попередження та врегулювання етнічних конфліктів: державно-управлінський вимір (проблеми теорії, методології, практики): монографія / Т. О. Сенюшкіна. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2005. – 367 с.
9. Тойнби А. Постигание истории / А. Тойнби. – М.: Прогресс, 1991. – 729 с.
10. Фридмен Т. Л. Лексус і оливкове дерево: зрозуміти глобалізацію / Т. Л. Фридмен. – Львів: Незалежний культурологічний журнал, 2002. – 622 с.
11. Фукуяма Ф. Сильное государство. Управление и мировой порядок в XXI веке / Ф. Фукуяма. – М.: АСТ; АСТ–Москва; ООО «Хранитель», 2006. – 220 с.
12. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций? / С. Хантингтон // Полис. – 1994. – №1. – С.33–48.
13. Эрикссон Э. Идентичность: Юность и кризис / Э. Эрикссон; пер. с англ. общая ред. и предисл. А. В. Толстых. – М.: Изд. Группа «Прогресс», 1996. – 344 с.

References

1. Aklaev A. R. Jetnopoliticheskaia konfliktologija: Analiz i menedzhment / A. R. Aklaev. – M.: Delo, 2005. – 472 s.
2. Bauman Z. Globalizacija. Naslidky dlja ljudyny i susip'lstva / Z. Bauman. – K., 2008. – 109 s.
3. Bzhezins'kyj Z. Vybir: svitove panuvannja chy svitove liderstvo / Z. Bzhezins'kyj. – K., 2006. – 203 s.
4. Danilevskij N. Ja. Rossija i Evropa / N. Ja. Danilevskij. – M.: Kniga, 1991. – 574 s.
5. Korostelina K. V. Social'naja identichnost' i konflikt / K. V. Korostelina. – Simferopol': Dolja, 2003. – 358 s.
6. Majboroda O. M. Ukrai'ns'ka samoidentifikacija na suchasnomu etapi: elitarna ta masova versii' / O. M. Majboroda // Elity i cyvilizacijni procesy formuvannja nacij. – K.: TOV UVPK «EksOb», 2006. – 496 s.
7. Panina N. V. Sociologicheskij monitoring. Ukrainское obshhestvo 1994–2005: god pereloma / N. V. Panina [Elektronnyj resurs]. – Jelektron, tekstovye dannye. – K.: IS NANU, 2005. – Rezhim dostupa: <http://www.i-soc.com.ua/institute/>.
8. Senjushkina T. O. Poperedzhennja ta vreguljuvannja etnichnyh konfliktiv: derzhavno-upravlins'kyj vymir (problemy teorii, metodologii, praktyki): monografija / T. O. Senjushkina. – Odesa: ORIDU NADU, 2005. – 367 s.
9. Tojnbi A. Postizhenie istorii / A. Tojnbi. – M.: Progress, 1991. – 729 s.
10. Fridmen T. L. Leksus i olyvkove derevo: zrozumity globalizaciju / T. L. Fridmen. – L'viv: Nezaleznyj kul'turologichnyj zhurnal, 2002. – 622 s.

11. Fukujama F. Sil'noe gosudarstvo. Upravlenie i mirovoj porjadok v XXI veke / F. Fukujama. – M.: AST; AST–Moskva; OOO «Hranitel'», 2006. – 220 s.

12. Hantington S. Stolknovenie civilizacij? / S. Hantington // Polis. – 1994. – №1. – S.33–48.

13. Jerikson Je. Identichnost': Junost' i krizis / Je. Jerikson; per. s angl. obshhaja red. i predisl. A. B. Tolstyh. – M.: Izd. Gruppy «Progress», 1996. – 344 s.

Liasota A. Y., Ph.D in political science, associate professor of the political science department, Oles Honchar Dnipropetrovsk National University (Ukraine, Dnipro), alyasota@ua.fm

Crisis of civilization identity of modern Ukrainian society

The actual range of problems of forming of civilization identity in Ukraine in the conditions of globalization and her influence is examined on political processes.

The author of the article analyses the problem of civilization choice, complication of that is stipulated by that in Ukrainian society there is not a consensus in relation to base civilization reference-points. Constructing of civilization identity in modern Ukrainian realities comes forward in quality of indicator that allows to judge about character and directions of processes of integration of subjects of geopolitics in the political structure of society and about the vectors of development of geopolitical process.

Actuality of theme is conditioned by that the necessity of choice of new civilization vector put the problem of urgent choice of the identity before Ukrainians, what closely constrained with the civilization measuring and national safety. An author comes to the conclusion about the deep crisis of civilization identity of modern Ukrainian society and in detail determines reasons of her origin and intensifying in the conditions of globalization.

Keywords: civilization identity, crisis of identity, globalization.

* * *

УДК 329:323(477)

Морарь М. В.,
доктор політичних наук, професор кафедри
суспільно-гуманітарних наук, Таврійський державний
агротехнологічний університет (Україна, Мелітополь),
morar.nikolay@mail.ru

ПОЛІТИЧНА ОПОЗИЦІЯ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ ЕЛЕМЕНТ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ СУСПІЛЬСТВА

Досліджується політична опозиція як невід'ємний елемент політичної системи суспільства. Підкреслюється, що у суспільному житті будь-якої демократичної країни стосунки між політичними опонентами будуються по лінії влада-опозиція, тобто опозиція – це об'єктивне явище суспільного життя.

Ефективність діяльності політичної опозиції залежить від багатьох факторів, зокрема: законодавче визначення статусу опозиції; гарантії її прав; згуртованість авторитетного лідера.

Наголошується на тому, що політичні події 2013–2017 рр. в Україні свідчать про актуалізацію проблеми опозиції як складової політичного процесу та необхідність її нормативного визначення в межах державного законодавства. Крім того події цього періоду привели до трансформації повноважень інститутів державної влади, повернення до конституції 2004 р., боротьби політичних еліт, протистояння у Верховній Раді, які перетворилися в постійний фактор і фактично паралізують дієвість законодавчого органу держави тощо. Нагальною потребою на сучасному етапі є сильна демократична влада, консолідація усіх політичних сил (коаліції і опозиції) для збереження стабільності і міжнародної згоди.

В цьому контексті підкреслюється що сьогодні особливої актуальності набуває комплекс проблем, пов'язаних з законодавчим забезпечення діяльності політичної опозиції. В Україні проблема парламентської опозиції досі залишається без юридичного вирішення.

Ключові слова: політична опозиція, політична партія, політична ідеологія, політичний процес, політична система, влада, громадське суспільство, держава.

Проблема політичної стабільності є однією з найбільш актуальних та базових проблем сучасної України. Українське суспільство постійно перебуває в стані перманентних політичних криз. Політичні події 2013–2017 рр. в Україні свідчать про актуалізацію проблеми опозиції як складової політичного процесу та необхідність її нормативного визначення в межах державного законодавства. Події цього періоду привели до трансформації повноважень інститутів державної влади, повернення до Конституції 2004 р., боротьби політичних

еліт, протистояння у Верховній Раді, які перетворилися в постійний фактор і фактично паралізують дієвість законодавчого органу держави тощо. Нагальною потребою на сучасному етапі є сильна демократична влада, консолідація усіх політичних сил (коаліції і опозиції) для зміцнення незалежної держави.

Зважаючи на вищесказане, сьогодні особливої актуальності набирає комплекс проблем, пов'язаних з законодавчим забезпеченням діяльності політичної опозиції. Зокрема, регулювання правового статусу, механізми взаємодії влади та політичної опозиції. В Україні проблема парламентської опозиції досі залишається без юридичного вирішення.

Опозиція – це об'єктивне явище суспільного життя. Вона передбачає свободу думок, поглядів, діяльності різноманітних суспільних об'єднань, незалежність засобів масової інформації. Політична опозиція, на думку науковців, є ефективним засобом цивілізованого розв'язання суперечностей між інтересами різних соціальних груп, невід'ємною складовою механізму стримувань і противаг у структурі владних відносин. В українському парламенті політична опозиція, представлена окремими політичними партіями, які пропонують альтернативній владі курс розвитку держави. Проте, як слушно відзначає О. Гнаповський, виникає ряд запитань, яким чином окремі політичні партії стали опозиціями, і на що здатна політична опозиція, а також, які механізми впливу на прийняття рішень владною більшістю використовує українська опозиція, не маючи закону про опозицію чи іншого окремого документа, який би регулював питання пов'язані з цією проблемою [1].

Політична опозиція як невід'ємний елемент політичної системи була і продовжує бути актуальним об'єктом дослідження для багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців. Основними працями у цій царині вважаються дослідження Р. Даля, Дж. Сарторі та Х. Лінце. Значну увагу цьому питанню приділяли також О. Кіршхаймер, Р. Макрідіс, Д. Елерз, Р. Паннет, К. Палескі. Серед українських вчених слід відзначити М. Михальченка, Ф. Рудича, А. Пахарєва, С. Бондаря, В. Журавського, М. Дмитренко, І. Ковалю та інших. Аналіз досліджень і публікацій свідчить про те, що окремі аспекти даної проблеми достатньо активно вивчаються науковцями, але вона досі не вирішена і потребує подальшого вивчення.

Метою статті є дослідження політичної опозиції як невід'ємний елемент політичної системи, а також обґрунтувати та актуалізувати необхідність її нормативного визначення в межах державного законодавства.

Як відомо, з латинської термін «*oppositio*» перекладається як «протиставлення». В сучасній науці це поняття трактується дуже широко: від протистояння владі, режиму, пануючій ідеології до протистояння особистої позиції будь-якій організації або керівникові. Термін «опозиція» визначається політичною наукою як протидія, опір певній політиці, політичній лінії, політичній дії, організації, партії, групі, особі, які виступають проти панівної думки, уряду, системи влади, конституції, політичної системи в цілому [6, с. 428].

Історично, як явище політичного життя, опозиція існує з давніх часів у таких формах, як двірцева інтрига, повстання, державний переворот. На рубежі нового часу з'являється так звана «легітимна опозиція» її виникнення пов'язують з «Великою Хартією Вольностей» (1215 р.),